

ЕКОНОМІКА ТА УПРАВЛІННЯ НАЦІОНАЛЬНИМ ГОСПОДАРСТВОМ

УДК 631.164.01.15:636.2

Алієв Ф.М.,
здобувач кафедри маркетингу, підприємництва
і організації виробництва,
*Харківський національний аграрний університет
імені В.В. Докучаєва*

ОСОБЛИВОСТІ ФОРМУВАННЯ МАТЕРІАЛЬНОГО ПОТОКУ В АГРАРНОМУ СЕКТОРІ ЕКОНОМІКИ

Алієв Ф.М. Особливості формування матеріального потоку в аграрному секторі економіки. У статті висвітлено теоретичні основи поняття «матеріальний потік». Розкрито особливості його формування в аграрному секторі. Визначено фактори впливу на формування матеріального потоку в сучасних умовах. Проаналізовано зовнішній і внутрішній матеріальні потоки в аграрному секторі. Встановлено, що формування матеріальних потоків має стати невід'ємним складником модернізації інфраструктури національної економіки.

Ключові слова: матеріальний потік, аграрний сектор, сільське господарство, ефективність, національна економіка, формування.

Алієв Ф.М. Особенности формирования материального потока в аграрном секторе экономики. В статье рассмотрены теоретические основы понятия «материальный поток». Раскрыты особенности его формирования в аграрном секторе. Определены факторы влияния на формирование материального потока в современных условиях. Проанализированы внешний и внутренний материальные потоки в аграрном секторе. Определено, что формирование материальных потоков должно стать неотъемлемой составляющей модернизации инфраструктуры национальной экономики.

Ключевые слова: материальный поток, аграрный сектор, сельское хозяйство, эффективность, национальная экономика, формирование.

Aliev F.M. Features of the formation of material flow in the agrarian sector of the economy. The article deals with the theoretical basis of the concept of “material flow”. The peculiarities of its formation in the agrarian sector are revealed. The factors of influence on formation of a material stream in modern conditions are defined. The external and internal material flow in the agrarian sector is analyzed. It is determined that the formation of material flows should become an integral part of the modernization of the national economy infrastructure.

Key words: material flow, agrarian sector, agriculture, efficiency, national economy, formation.

Постановка проблеми. Ефективне управління формуванням матеріальних потоків аграрного сектору повинно стати невід'ємним складником модернізації інфраструктури національної економіки, оскільки дасть змогу підвищити прибутковість внаслідок зниження загальновиробничих витрат, скоротити час обігу продукції і створити безперервні ланцюги управління матеріальними потоками, що загалом сприятиме зменшенню витрат вирощеного урожаю, покращенню цілорічного забезпечення населення продуктами харчування за доступними цінами, поширенню позицій сільгоспвиробників на міжнародних ринках і зменшенню частки імпортової продукції у внутрішньому споживанні [1].

Сільськогосподарське виробництво є первинним джерелом сировини, де бере початок матеріальний потік, який, проходячи через функціональні сфери логістичної системи логістичними ланцюгами, пере-

творюється і доводиться до кінцевого споживача у вигляді готової продукції. Сучасний стан формування матеріальних потоків в аграрному секторі України не відповідає сучасним світовим вимогам і приводить до економічних втрат як сільськогосподарських товаровиробників, так і інших економічних суб'єктів, задіяних у процесі просування сільськогосподарської продукції на ринки.

У зв'язку з необхідністю підвищення ефективності національної економіки, що ґрунтується на зростанні та обсягах виробництва національного доходу на душу населення, питання формування матеріальних потоків у аграрному секторі економіки держави набирає все більшої актуальності.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Дослідженням питань формування матеріального потоку в аграрному секторі приділяли увагу у своїх працях А.М. Гаджинський [3], О.М. Окландер [9], А.Н. Родні-

ков [6], Т.І. Савинкова [7], В.І. Сергєєв [8], О. М. Сумць [10], О.В. Шубравська [6], О.В. Ульянченко [10] та інші. З огляду на вагомі дослідження провідних науковців, питання ефективного формування матеріальних потоків в аграрному секторі економіки потребують детального дослідження з урахуванням сучасного розвитку національної економіки держави.

Формулювання цілей статті (постановка завдання). Мета статті – обґрунтувати особливості формування матеріального потоку в аграрному секторі економіки.

Виклад основного матеріалу дослідження. Великий вплив на формування матеріальних потоків мають глобалізаційні та інтернаціоналізаційні процеси. Матеріальний потік є складником логістичної діяльності аграрного сектору. Метою прийняття рішень у логістичній діяльності в умовах глобалізації є оптимізація руху матеріально-інформаційно-фінансових потоків регіону за рахунок ефективного управління виробництвом, транспортом, використання інформаційних систем підтримки прийняття рішень та сучасних технологій складування.

Матеріальний потік можна розглядати як предмети праці, що знаходяться у постійному русі від одного місця до іншого під час процесу виробництва та переробки певного виду продукції. Матеріальний потік узагальнює процеси постійного переміщення і зміни матеріальних ресурсів у сфері виробництва та обігу (табл. 1). Варто відзначити, що матеріальні потоки в аграрному виробництві мають певні особливості. Оскільки в сільському господарстві виробничий процес тісно переплітається з біологічним, то матеріальний потік може мати біологічну природу і характеризуватися значним споживанням вже виробленої продукції всередині виробничого циклу.

Це стосується, насамперед, галузей тваринництва: скотарства, свинарства та птахівництва, де відбувається переведення тварин з однієї статеві-вікової групи в іншу. Ще однією особливістю аграрного виробництва є використання живих організмів, що враховуються до складу основних фондів аграрного підприємства й обліковуються у фінансовій звітності. Це приводить до своєрідного поділу матеріального потоку на дві і більше частин, які відрізняються одна від одної як за біологічними особливостями, так і за характером надходження до кінцевого споживача, причому частково або повною мірою ці матеріальні потоки можуть бути спожиті у процесі виробництва. Тобто може спостерігатися певне розширення за асортиментом матеріального потоку під час проходження по логістичному ланцюгу.

Ключові міжнародні тенденції, які впливають на логістичну діяльність, характеризуються зростанням складності нових утворень (відносин «конкуренції + кооперації») і кількістю параметрів, що формують міжнародне середовище [12]. З огляду на світові тренди, які визначено в глобальних програмах Світового Економічного Форуму (The World Economic Forum) за 2012–2017 роки, а також у працях відомих економістів Світової Організації Торгівлі (The World Trade Organization) і Fung Global Institute [12; 13], основними проблемами формування матеріальних потоків у межах логістичної діяльності регіону під час формування глобальних ланцюгів постачання є: зміна потреб споживачів та поява нових очікувань; мережева економіка; глобалізація та складність логістичних процесів; нестабільність середовища; стійкість розвитку системи; зростаючі ризики; відсутність надійної інфраструктури; зростаючі урядові обмеження та бар'єри.

Розширення меж матеріальних потоків є потужним інструментом підняття рівня агропродовольчого

Таблиця 1

Наукові підходи до сутності поняття «матеріальний потік»

Визначення терміна	Автор, джерело
Матеріальний потік – продукція, що розглядається у процесі додавання до неї різних логістичних операцій (транспортування, складування тощо) і віднесена до часового інтервалу	А.Н. Родніков [6, с. 98]
Матеріальний потік – матеріальні ресурси, що знаходяться у стані руху, незавершене виробництво і готова продукція, до яких застосовуються логістичні активності, пов'язані з фізичним переміщенням у просторі, навантаження, розвантаження, завантаження, перевезення, сортування, консолідація, розукрупнення тощо	В.І. Сергєєв [8]
Матеріальний потік – вантажі, деталі, товарно-матеріальні цінності, розглянуті в додатку до них різні логістичні операції і віднесені до тимчасового інтервалу	А.М. Гаджинський [3, с. 160]
Матеріальний потік – матеріальні ресурси, що знаходяться в стані руху, незавершене виробництво, готова продукція, до яких застосовуються логістичні операції і функції. Параметрами матеріального потоку є номенклатура, асортимент і кількість продукції; габаритні характеристики (об'єм, площа, лінійні розміри), вагові характеристики (загальна вага, вага бруто, вага нетто); фізико-хімічні властивості; характеристики тари (упаковки); умови транспортування і зберігання; вартісні характеристики	Т. І. Савинкова [7, с. 226]
Матеріальний потік – сукупність сировини, матеріалів, напівфабрикатів, комплектуючих виробів, які рухаються від постачальників у вигляді предметів праці, надходять у виробничі підрозділи підприємства, поперетворюючись там на готові продукти праці, через канали фізичного розподілу доводяться до споживачів. Циркуляція охоплює надходження матеріальних ресурсів на склад, переміщення їх до цеху на початкову операцію, транспортування незавершених продуктів праці в межах цеху, між цехами і після закінчення всіх операцій переміщення готових продуктів праці за межі підприємства у сферу споживання	О.М. Окландер [6, с. 189]
Матеріальний потік створюється в результаті транспортування, складування і виконання інших матеріальних операцій із сировиною, напівфабрикатами та готовими виробами – починаючи від першоджерела сировини і до кінцевого споживача	О.М. Сумць [10, с. 45]

Джерело: сформовано автором

сектору України. Так, набрання чинності з 1 січня 2016 року Угоди про зону вільної торгівлі між Україною та Європейським Союзом посилює конкуренцію на внутрішньому та зовнішньому ринках [1], що сприятиме підвищенню експорту продукції до ЄС. За підрахунками експертів Інституту аграрної економіки, поточного року експортні обсяги сільськогосподарської харчової продукції до ЄС порівняно з 2016 роком зростуть на 492,8 млн дол. і становитимуть 4,7 млрд дол. При цьому зовнішньоторговельне сальдо зростає на 477,8 млн дол., до 2,956 млрд дол.

У вересні 2017 року в Європейському Союзі підписано документ про запровадження додаткових тимчасових торговельних преференцій для України на три роки. Торговельні преференції для України включають упровадження нульових митних тарифів для деяких різновидів сільськогосподарської продукції, зокрема, на 625 тис. т кукурудзи, 325 тис. т ячменю, 65 тис. т пшениці, 2,5 тис. т меду, а також на 23 різновиди промислових товарів [11].

Зовнішня торгівля відіграє важливу роль в економіці України. За даними 2016 року, загальний експорт товарів з України становив близько 70%, решта 30% припадала на послуги. Тенденцією останніх 5 років є скорочення виручки від експорту товарів з одночасним скороченням експорту агропромислової продукції. Проте, незважаючи на загальний негативний тренд, експорт неагропромислової продукції скорочується значно швидшими темпами, ніж аграрний, при цьому у 2016 році спостерігається зростання експорту сільськогосподарської продукції. Подібна тенденція зберіглася і в 2017 році. За перше півріччя 2017 року експорт сільськогосподарської продукції становив 8,7 млрд дол. США, що на 28,1% більше, ніж за аналогічний період 2016 року [11].

Розвиток експорту країни забезпечує розвиток галузі та нові робочі місця, що надзвичайно важливо для забезпечення стабільності в державі. По-друге, встановлення добрих, міцних і взаємовигідних відносин з іншими країнами є дуже важливим показником міжнародної діяльності [5]. За результатами 2016 року Україна є світовим лідером з виробництва й

експорту соняшникової олії, подібна тенденція зберіглася і в 2017 році. Зовнішні поставки соняшникової олії зросли на 27% (+498,3 млн дол. США). Експорт зернових культур зріс на 614,1 млн дол. США, а експорт насіння і плодів олійних культур – на 175,4 млн дол. США (де ключове місце займають соєві боби). Експорт останніх у першому півріччі 2017 року порівняно з 2016-м зріс на 33,5%, або на 147,4 млн дол. США [11].

Основним ринком збуту української сільськогосподарської продукції залишається ринок Азії, котрий дещо зменшив частку у структурі українського експорту у першому кварталі 2017 року до 42,5% (з 45,2% у першому кварталі 2017 року). Основними країнами-партнерами з Азії у поточному році були Індія, Іран та Туреччина. На другому місці – країни ЄС із часткою 28,1%, де головними партнерами є Іспанія, Нідерланди й Італія. Обсяги обігу продукції з країнами ЄС постійно зростають. Для європейського ринку співвідношення якості та ціни української сільськогосподарської продукції є конкурентоспроможним. Трійку лідерів закривають країни Африки, котрі збільшили частку на +4,4%. Основними партнерами з Африки є Єгипет, Лівія і Туніс [4] (рис. 1). Також дещо збільшився обсяг торгівлі з країнами СНД.

Станом на 1 січня 2016 року Україна може здійснювати експорт продукції до країн-членів ЄС із 235 українських сільськогосподарських підприємств. Вимоги Європейського Союзу високі. Ці вимоги гарантують високу безпеку, якість продукції і можливість реалізувати її не тільки на ринку ЄС, а й на інших міжнародних ринках, диференціювати збут, будувати ефективну стратегію продажу [4].

Сільськогосподарські виробники продовжують розширювати зовнішньоекономічну діяльність, оскільки вони постійно перебувають у середовищі змін та зовнішніх перетворень, які найчастіше втілюються через урядову політику різних держав, фрагментацію каналів постачання і невідрегульовану логістичну інфраструктуру.

Трансформація матеріального потоку в товарний у сфері зовнішньої торгівлі зумовлена обов'язковим використанням товарно-грошових відносин у процесі

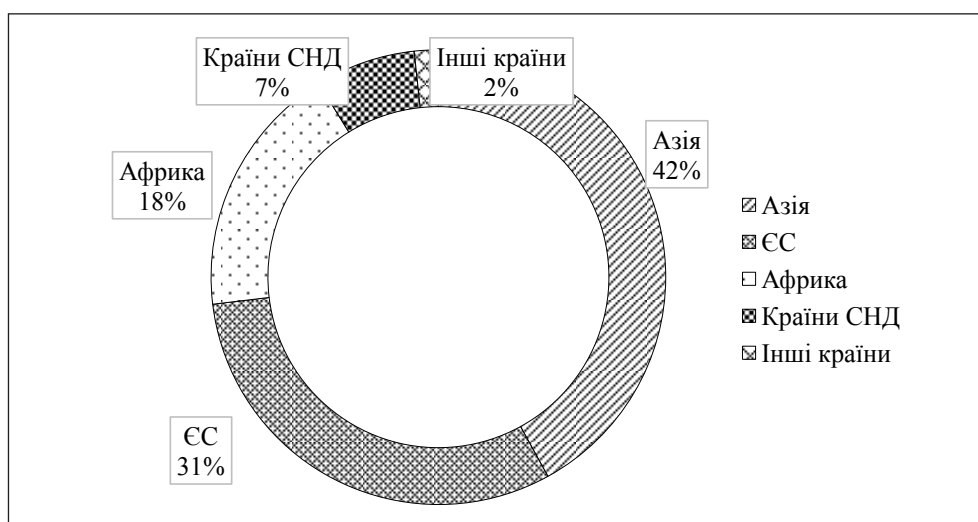

Рис. 1. Географічна структура українського експорту у I-му півріччі 2017 р.

Джерело: за даними джерела [4]

його переміщення від постачальника до одержувача, у тому числі – і під час перетину митного кордону будь-якої держави. Найважливіша роль в оптимізації руху товарного потоку між державами відводиться фінансовому потоку, що забезпечує переміщення товарно-матеріального потоку через митні кордони. З позицій логістичних процесів, які відбуваються в міжнародному просторі, важливо переосмислити всі можливі стратегії постачання, наприклад, вдосконалювати із використанням концепцій Single Sourcing (мінімальна кількість постачальників), Global Sourcing чи Eine Quelle Versorgung (єдиний постачальник), виробничо-синхронне постачання, Just-in-time (точно, своєчасно), Zulieferintegration (інтеграція постачальників у розвиток виробництва) [2]. Для реалізації зазначених концепцій необхідно враховувати ризики економічного та політичного характеру сучасного глобалізованого світу, а також доцільно здійснювати раціональну диверсифікацію джерел постачання для того, щоб уберегти фінансово-господарську діяльність від загроз іззовні.

Отже, глобалізація за своїм змістом суттєвим чином впливає на формування матеріального потоку аграрного сектору. Саме глобалізація сприяє оптимізації розміщення ресурсів, розширенню асортименту продукції і підвищенню її якості, стимулюючи при цьому розвиток всієї транспортно-логістичної інфраструктури, що обслуговує логістичну інфраструктуру як у межах держави, так і за її кордоном [4].

Аграрний сектор порівняно з іншими галузями характеризується досить великим ризиком, насамперед

пов'язаним із наявністю та якістю сировини, що робить актуальним упровадження логістичних технологій як на окремих підприємствах, так і на регіональному та державному рівнях. У зв'язку з цим формування матеріальних потоків у межах логістичної діяльності потребує чітко вираженої стратегії її розвитку [10, с. 5], внаслідок реалізації якої сформується налагоджений механізм управління за ключовими характеристиками ефективності потоків замовлень, продукції (сировини, матеріалів), фінансів, а також їх організації та обслуговування. У сучасних умовах переважно на підприємствах відсутня чітко спланована і виокремлена логістична діяльність, яка повинна виражатися процесом послідовного і повного використання логістичного потенціалу виробництва.

Таким чином, ефективно сформований матеріальний потік у межах логістичної діяльності регіону є основним інструментарієм ефективності виробництва.

Висновки з цього дослідження. Таким чином, ефективно сформований матеріальний потік у межах логістичної діяльності регіону є основним інструментарієм ефективності виробництва. Ефективне формування матеріальних потоків у межах логістичної діяльності повинно стати невід'ємним складником модернізації інфраструктури національної економіки, оскільки дасть змогу підвищити прибутковість підприємств внаслідок зниження загальногосподарських витрат, скоротити час обігу товарів і створити безперервну ланцюги управління матеріальними потоками за правильно сформованого організаційно-економічного забезпечення.

Список використаних джерел.

1. Агробізнес сьогодні. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.agro-business.com.ua>.
2. Воробей В. Відповідальне управління ланцюгами постачань. Представництво ООН в Україні. Ініціатива Глобального договору в Україні / В. Воробей, А. Данилюк, І. Журовська. – [Електронний ресурс] – Режим доступу: www.dspace.nbuv.gov.ua/bitstream/handle/123456789/09-Kliukvina.pdf.
3. Гаджинский А.М. Логистика / А.М. Гаджинский // Учебник для высших и средних специальных заведений. – М. : Маркетинг, 2001. – 396 с.
4. Гриценко Д. Основні показники зовнішньої торгівлі України. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://ucab.ua/ua/doing_agribusiness/zovnishni_rinki/osnovni_pokazniki_zovnishnoi_torgivli_ukraini.
5. Європейська правда. Міжнародна безпека та євроінтеграція [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.eurointegration.com.ua>.
6. Родников А.Н. Логистика: Терминологический словарь / А.Н. Родников // – [2-е изд.]. – М. : ИНФРА-М, 2000. – 352 с.
7. Савенкова Т. И. Логистика : учеб. пособие / Т.И. Савенкова. – М. : Омега-Л, 2011. – 255 с.
8. Сергеев В.И. Наиболее распространенные логистические стратегии / В.И. Сергеев. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.elitarium.ru/2007/12/11/logisticheskie_strategii.html.
9. Старостіна А.О. Маркетингові дослідження / А.О. Старостіна // Практичний аспект. – К.; М.; СПб.: Сейбр-Світло, 1995. – 365.
10. Сумец А.М. Логистика: Теория, ситуации, практические задания: учебное пособие. – К.: Хай-Тех Пресс, 2008. – 320 с.
11. У 2017 році експорт аграрної продукції збільшився. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://www.radiosvoboda.org/a/news/28884392.html>.
12. Global value chains in a changing world [Електронний ресурс] / Fung Global Institute (FGI), Nanyang Technological University (NTU) and World Trade Organization (WTO). – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: www.wto.org/english/res_e/booksp_e/aid4tradeglobalvalue13_e.pdf.
13. Outlook on the logistics & supply chain industry 2013. Global Agenda Council on Logistics & Supply Chain Systems 2012-2014. – [Електронний ресурс] / The World Economic Forum. – July 2013. – Geneva, 2013. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: www.sheffi.mit.edu/sites/default/files/WEF_GAC.pdf.